

22 112 Nieuwe commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

Nr. 477 Verslag van een schriftelijk overleg
Vastgesteld d.d. 4 december 2006

Binnen de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap¹ hebben enkele fracties de behoefte over de brief van minister van Buitenlandse Zaken d.d. 17 augustus 2006 (Kamerstuk 22 122, nr. 460) inzake onder andere verdere maatregelen voor de oprichting van een Europees Technologie-Instituut (fiche 10) en de invulling van de moderniseringsagenda voor de universiteiten (fiche 11) enkele vragen en opmerkingen aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor te leggen. Bij brief van 1 december 2006 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap deze beantwoord. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De fungerend voorzitter van de commissie
Aptroot

Adjunct-griffier van de commissie
Jaspers

- I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties
 - 1. Inleiding
 - 2. Europees Instituut voor Technologie (Fiche 10)
 - 3. Moderniseringsagenda voor de universiteiten (Fiche 11)
- II Reactie van de minister

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

1. Inleiding

De leden van de CDA-fractie hechten veel waarde aan de komst van een Europees Instituut voor Technologie (EIT). Zo'n instituut kan een belangrijke rol vervullen bij het bundelen en koppelen van wetenschappelijke kennis en bedrijfspraktijk en het bij elkaar brengen van belangrijke partners in Europa. Deze leden hebben steeds voor ogen gehad dat het hier om een virtueel instituut zou gaan. Zij begrijpen dat het handig kan zijn dat er aan het instituut een Raad van bestuur met een kleine staf wordt gekoppeld. Deze leden hebben enige vragen over de komst van een EIT.

De leden van deze fractie hebben met veel waardering kennisgenomen van de mededeling van de Europese Commissie over de moderniseringsagenda voor de universiteiten. Zij waarderen de visie op universiteiten die aan deze mededeling ten grondslag ligt. De leden constateren dat zij een dergelijke visie in het Nederlandse wetenschaps- en hoger onderwijsbeleid en in de nieuwe wet op het hoger onderwijs nog niet zijn tegengekomen.

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de mededelingen van de Europese Raad inzake verdere maatregelen voor de oprichting van een EIT en de invulling van de moderniseringsagenda voor universiteiten. Naar aanleiding van deze mededelingen hebben deze leden een aantal vragen die zij graag beantwoord zien alvorens instemming gegeven kan worden verdere stappen op dit terrein te ondernemen.

2. Europees Instituut voor Technologie (Fiche 10)

De leden van de CDA-fractie vragen hoe gewaarborgd wordt dat het fysieke instituut met zijn overhead niet gaat groeien ten koste van de kennisgemeenschappen waar het echte werk moet gebeuren. Deze leden verzoeken de minister te bepleiten dat bureaucratie en de taak van de raad van bestuur tot een minimum blijven beperkt. Deze leden begrijpen niet waarom de raad van bestuur ook als taak krijgt strategisch leiding te geven aan de kennisgemeenschappen. Hoe verhoudt zich dat tot de juridische structuur van het virtuele instituut? Bovendien kan het tot gevolg hebben dat onderzoek en samenwerking van onderop in kennisgemeenschappen onder druk komt te staan. Deze leden vinden dat het meer voor de hand ligt om de taak van de raad van bestuur te beperken tot facilitering van de kennisgemeenschappen. Tevens vinden deze leden het vreemd en ongebruikelijk dat een virtueel Europees instituut de mogelijkheid krijgt om academische graden te verlenen. Dit wijkt volgens deze leden af van de Nederlandse topinstituten die niet zelfstandig graden kunnen verlenen, en afhankelijk zijn van de betrokken universiteiten. Het is ook moeilijk voor te stellen welke titulatuur dan aan deze graden moet worden gekoppeld. Graag horen zij of de minister zich ervoor gaat inspannen dat aan het grotendeels virtuele instituut geen graden worden verleend. Deze leden wijzen de minister er nogmaals op dat voorkomen moet worden dat het EIT wordt opgetuigd ten koste van de kennisgemeenschappen. Zij vragen zich af of er voor de toekomst nog meer van dergelijke instituten in de steigers staan. Is de minister bijvoorbeeld voornemens te bevorderen dat er op het gebied van de astronomie ook een dergelijke Europese samenwerking van de grond komt? Zij kunnen zich voorstellen dat in een Europees Kennisinstituut de landelijke kennisgemeenschap die behoort tot de wereldtop het voortouw neemt. Steeds moet overigens worden voorkomen dat dergelijke Europese Instituten fungeren als logge structuren die daadkracht in het bundelen van onderzoek en innovatie belemmeren.

De leden van de VVD-fractie willen graag weten wat de precieze doelstelling van het EIT wordt en op welke concrete manier hier vervolgens invulling aan gegeven gaat worden. In de mededeling staan doelen als 'de huidige kloof tussen hoger onderwijs, onderzoek en innovatie te dichten', 'de nieuwe aanjager van onderwijs, onderzoek en innovatie zijn' en 'een referentiemodel vormen waarin kennisdriehoek op Europees niveau gestalte krijgt'. Dergelijke algemeenheden brengen de leden van deze fractie niet dicht bij de voorstelling van de praktijk en, minstens zo belangrijk, ook niet dicht bij de opvatting dat dergelijke doelstelling beter op Europees dan op nationaal niveau georganiseerd kunnen worden. Tot slot, zegt de mededeling, 'brengt het EIT cruciale wetenschappelijke uitdagingen op interdisciplinaire vakgebieden in kaart'. Zou de minister ook dit nader kunnen toelichten wat deze doelstellingen in zouden moeten houden en hoe deze vorm worden gegeven?

Deze leden vragen ook hoe de kennisgemeenschappen vorm krijgen. Wordt het EIT één groot instituut met één standplaats of worden de kennisgemeenschappen versnipperd over Europa? Worden de kennisgemeenschappen gevormd door individuele 'knappe koppen' of gaat het om hele vakgroepen die deel gaan nemen aan een kennisgemeenschappen, zo vragen deze leden. Dit onderscheid wordt in de brief niet duidelijk. De leden van deze fractie vragen de minister een nadere toelichting. Daarnaast vragen de leden wat de bevoegdheden en de directe invloed van het EIT zullen zijn ten opzichte van de bestaande universiteiten. Worden universiteiten afhankelijk voor een deel van hun budget van deelname aan kennisgemeenschappen? In hoeverre kan een universiteit zelf beslissen mee te werken, zo vragen zij. Wie beslist waar wel of niet onderzoek naar gedaan wordt? De aan het woord zijnde leden vragen of het EIT zelf onafhankelijk is met een eigen budget, of worden de onderzoeksterreinen op andere wijze bepaald.

Na het bestuderen van de mededeling bestaat bij deze leden nog steeds grote onduidelijkheid over de precieze financiering van het EIT. Welk budget zal het EIT ter beschikking krijgen? Komt het uit bestaande middelen, zo vragen zij. De Commissie deelt mee dat in latere stadia de particuliere sector en intellectueel kapitaal voor financiering zullen zorgen. Echter wordt hier ook al medegedeeld dat de overheidsfinanciering van groot belang blijft. Maar hetzelfde geldt op nationaal niveau: ook daar wordt gestreefd naar grotere betrokkenheid van de particuliere sector. Ook binnen Nederland wordt een groeiend beroep gedaan op het wetenschapsbudget. Iedere euro kan maar één keer worden uitgegeven. Zou dit geld niet beter besteed kunnen worden aan wetenschappelijk onderzoek op Nederlandse universiteiten?

Er wordt bij het eventueel op te richten EIT wel eens de vergelijking gemaakt met het Amerikaanse Massachusetts Institute of Technology (MIT) in de VS. Deze leden vragen, wat betreft oprichting en

doelstelling, of die vergelijking wel gemaakt kan worden. Streeft het EIT ernaar ook onderwijs te verzorgen, zoals MIT dat ook doet, zo vragen zij. De M van MIT staat bovendien voor de staat Massachussets. Er is geen F van federale overheid; MIT is géén centraal georganiseerd ‘Amerikaans’ technologie-instituut, maar een door een particulier gestarte onafhankelijke universiteit. Wel heeft MIT zijn positie te danken aan de grote opdrachten van de Amerikaanse overheid. Maar aangezien het bij het MIT ging om de overheid als opdrachtgever voor concreet onderzoek, lijkt het bij de mededeling van de Europese Raad te gaan om een EIT waar de overheid een geheel andere rol vervult. Is de minister het met deze leden eens dat de vergelijking met MIT op vele punten mank gaat en bij de inschatting van mogelijk succes de rol van overheden en opdrachtgeverschap een grote rol speelt? Tot slot willen de leden van deze fractie graag meer duidelijkheid over het tijdsplan dat gevolgd gaat worden bij de oprichting van het EIT. Welke planning wordt aangehouden bij de oprichting en belangrijker nog, wanneer zijn de momenten dat de leden van de Kamer worden geïnformeerd over de stand van zaken en eventueel kunnen ingrijpen, zo vragen deze leden.

3. Moderniseringsagenda voor de universiteiten (Fiche 11)

De leden van de CDA-fractie zien overeenkomsten tussen deze Europese visie en de nieuwe wet op het hoger onderwijs en onderzoek voor wat betreft de aansturing van universiteiten en het werken met zorgplichten. Deze leden delen de opvatting van de Commissie dat steeds minder de individuele onderzoeker en steeds meer de teams en onderzoeksgroepen centraal moeten staan. Deze onderzoeksgroepen overstijgen de grenzen van de traditionele wetenschapsdisciplines en vinden elkaar op onderzoeksgebieden waar zij ook contacten leggen met het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Deze leden vragen op welke wijze de minister bevordert dat ook in het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek de onderzoeksgroep meer centraal komt te staan. Ook delen zij de opvatting dat meer studenten een semester in het buitenland moeten doorbrengen. Zij hebben twijfels bij de constatering van de Commissie dat universiteiten organisatorisch versplinterd zijn. Deze leden zien op de Nederlandse universiteiten juist allerlei nieuwe initiatieven en samenwerkingsvormen ontstaan die de traditionele faculteitsgrenzen overstijgen. De leden van deze fractie vinden dat voorkomen moet worden dat universiteiten te centraal aangestuurd worden. De minister moet de modernisering van universiteiten faciliteren maar niet voorschrijven. De leden zien veel meer in beleidsdialoog en veel minder in beleidsdirectieven van bovenaf. Zij hebben er moeite mee dat de Commissie de lidstaten wil voorschrijven noodzakelijke maatregelen inzake de modernisering van universiteiten te nemen. De voornoemde leden wijzen ook het voorstel van de Commissie af om externe expertise in te huren om de nodige organisatorische veranderingen op universiteiten door te voeren en de managementexpertise te vergroten. Universiteiten zijn daar heel goed zelf toe in staat. Daartoe is het wel nodig dat er een Nederlandse visie is op de moderne universiteit. Is de minister bereid die visie aan de Kamer te doen toekomen? De leden van deze fractie delen de opvatting van de Commissie dat er meer aandacht moet komen voor de opleiding van de onderzoeker. De toponderzoeker van nu moet over andere competenties beschikken dan de onderzoeker van vroeger. Zij vragen de minister hoe zij willen bevorderen dat er in Nederland goede toponderzoekers voor de toekomst worden opgeleid. Deze leden delen ook de opvatting dat er een billijk evenwicht moet zijn tussen basisfinanciering en concurrentiefinanciering. Zij zien graag in de uitgebreide reactie van de volgende minister op het rapport van de commissie Dynamisering (Kamerstuk 27 406, nr. 82) terug hoe deze aankijkt tegen de verhouding tussen eerste, tweede en derde geldstroom op universiteiten. De leden van deze fractie delen de opvatting van de Commissie dat het van belang is goede wetenschappers en onderzoekers aan te trekken. Dat moet volgens deze leden vooral gebeuren via het bieden van interessante onderzoeksfaciliteiten en –mogelijkheden. Deze leden vinden bovendien dat meer vaart moet worden gemaakt met de Europese erkenning van academische titels. Graag horen zij hoe de minister dit wil bevorderen.

De leden van de VVD-fractie lezen in de mededeling dat Europese universiteiten momenteel niet in staat zijn hun potentieel ten volle te benutten. Is de minister van mening dat dit deze opmerking alle EU-lidstaten gelijk treft en dus ook voor de Nederlandse universiteiten geldt? Een van de redenen die wordt gegeven voor het niet optimaal functioneren van universiteiten is buitensporige

overheidscontrole. Vindt de minister dat dit voor Nederland opgaat? Is Nederland in dit opzicht een uitzondering op de regel, zo vragen deze leden.

Volgens de Commissie dient de financieringskloof op steeds grotere schaal te worden gedicht met particuliere bronnen. Het is nu al een probleem om particuliere financiering te bewerkstelligen. Welke stappen worden er in Nederland ondernomen om meer particuliere bronnen te laten investeren in onderwijs, wetenschap en innovatie? De leden van deze fractie vragen de minister om meer duidelijkheid op dit punt.

In het kader van het Bologna-proces moeten er bijzondere inspanningen worden geleverd om de belangrijkste hervormingen op tijd te verwezenlijken. Het Bologna-proces is echter niet alleen ondertekend door EU-lidstaten, maar ook door andere landen. Zij vragen de minister hoe de inspanningen van de EU-lidstaten zich verhouden tot de inspanningen van niet EU-lidstaten. Kunnen van deze landen gelijkwaardige inspanningen worden verwacht, zo vragen de leden van deze fractie. Volgens de Commissie moeten nationale beurzen/leningen in de EU volledig overdraagbaar zijn. Namens deze fractie heeft de heer Visser in november 2005 schriftelijke vragen gesteld over uitspraken van het Europees Hof in de zaak-Bidar². Tot op heden is nog niet duidelijk welke EU-lidstaten wel en welke geen aanpassingen hebben gedaan naar aanleiding van die uitspraak. Is het beleid van meeneembare studiefinanciering reeds in alle EU-lidstaten van kracht? Graag zien deze leden meer inzicht in de maatregelen die in de verschillende landen genomen worden.

De Europese Commissie wil door het wetenschapsbeleid te centraliseren, de concurrentie met de Verenigde Staten aangaan. Maar is het niet juist zo dat in de Verenigde Staten het onderwijs- en wetenschapsbeleid niet op federaal niveau maar op het niveau van de Staten is georganiseerd? Wat is volgens de minister de rol van de federale overheid in de Verenigde Staten waar de EU van kan leren, en hoe verhoudt die zich tot de rol die de Europese Commissie zichzelf toedicht?

De bovengenoemde leden hebben nog een aantal vragen met betrekking tot de financiering. De EU-doelstelling is om 3% van het bruto binnenlands product (BBP) in onderzoek en ontwikkeling (O&O) te investeren. Onderzoeksuniversiteiten mogen niet op dezelfde basis beoordeeld en gefinancierd worden. Welke conclusie trekt de minister hieruit met betrekking tot het wetenschapsbudget en de bevindingen van de commissie Dynamisering, zo vragen deze leden.

Daarnaast vragen de leden of de Nederlandse salarissen van wetenschappers, onderzoekers en hoogleraren internationaal aan de top concurrerend zijn. Kan de minister inzicht geven en een vergelijking maken op een aantal relevante terreinen?

Tot slot zouden deze leden de onderzoeksinvesteringen in tabel 1 in bijlage 1 graag uitgesplitst zien naar publieke en private investeringen. Kan de minister ook inzicht geven in de uitgaven aan onderzoek en innovatie zoals gedaan door ministeries van Defensie van desbetreffende landen, zo vragen deze leden.

² Aanhangsel Tweede Kamer, Handelingen 2005-2006, nr. 571

II Reactie van de minister

Europees Instituut voor Technologie (fiche 10)

Inleiding

De voorliggende vragen van de Kamerfracties zijn hoofdzakelijk een reactie op het fiche over de derde mededeling van de Europese Commissie over het Europees Technologie Instituut (EIT). In de tussentijd is de consultatiefase met alle betrokken partijen, zijnde de lidstaten, kennisinstellingen en bedrijfsleven afgerond en heeft de Europese Commissie op 18 oktober jl. een voorstel voor een verordening tot oprichting van het Europees Technologie Instituut uitgebracht. In het verkorte BNC fiche EIT (DIE 1576/06, verstuurd op 10 november jl.) is reeds een eerste reactie van het kabinet over dit voorstel aan de Kamer gestuurd. Binnenkort volgt het reguliere BNC fiche. De beantwoording van de voorliggende vragen moet gezien worden in het licht van de actuele ontwikkelingen op dit dossier.

Doelstelling EIT

1. Vraag:

De leden van de VVD-fractie willen graag weten wat de precieze doelstelling van het EIT wordt en op welke concrete manier hieraan vervolgens invulling gegeven gaat worden.

Antwoord:

Het EIT moet worden gezien als één van de elementen van een allesomvattende strategie om groei en werkgelegenheid door middel van kennis en innovatie te bevorderen. Het EIT moet een concreet teken worden van het engagement van de EU om een klimaat te scheppen wat innovatie en topprestaties in de EU ten goede komt. Het EIT moet een symbool worden van de geïntegreerde Europese Ruimte voor innovatie, onderzoek en onderwijs, en zal tot innovatie moeten leiden op gebieden die van wezenlijk economisch en maatschappelijk belang zijn. Het is de bedoeling dat het EIT, doordat het nieuwe vormen van samenwerking bevordert tussen het soort partnerorganisaties dat bij de kennisdriehoek betrokken is, zowel direct door zijn werkzaamheden en output, als indirect door zijn bestuursvorm, een referentiemodel wordt voor innovatiemanagement en de modernisering van instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek in de EU.

2. Vraag:

De Kamer vraagt naar de vergelijking met het MIT in de Verenigde Staten.

Antwoord:

Deze vergelijking wordt in het voorstel van de Europese Commissie niet gemaakt. Het MIT als topinstituut voor onderwijs, onderzoek en innovatie is de inspiratiebron geweest voor voorzitter Barosso om ook in Europa te komen tot de oprichting van een Europees topinstituut dat streeft naar een betere aansluiting tussen onderwijs, onderzoek en innovatie. Het voorliggende voorstel voor de oprichting van een EIT wijkt in sterke mate af van de vormgeving van het MIT in de VS. Op basis van de vormgeving en de wijze van totstandkoming van het instituut is het dan ook volkomen terecht dat de Kamer constateert dat een vergelijking tussen deze twee instituten mank gaat. Echter de ambitie en doelstelling van de twee instituten is tot op zekere hoogte vergelijkbaar. Of het EIT in de toekomst zijn ambitie waar kan maken valt uiteraard nog te bezien.

Vormgeving EIT

3. Vraag:

Zowel de CDA- als de VVD-fractieleden vragen naar de vormgeving van het EIT en de verhouding tussen de raad van bestuur en de kennisgemeenschappen.

Antwoord:

Het EIT wordt gebaseerd op een nieuw, innovatief, tweelagig bestuursmodel, dat bottom-up autonomie en -flexibiliteit bij de te leveren prestaties combineert met een top-down benadering in de vorm van strategische richtsnoeren, coördinatie, bevordering van overleg, en verspreiding van resultaten en “good practice”. De werkzaamheden van het EIT vinden plaats in kennis- en innovatiegemeenschappen (KIG’s). Deze KIG’s, die op netwerken gebaseerd zijn (en daarmee verspreid zijn over Europa), worden opgezet als geïntegreerde partnerschappen of joint ventures (in welke precieze rechtsvorm dan ook) tussen de private sector, de wereld van het onderzoek, en topteams van onderzoekscentra en universiteiten. Hun personele, financiële en fysieke middelen worden gebundeld om de productie, verspreiding en toepassing van nieuwe kennisproducten te bevorderen. Het gaat in deze KIG’s dus om teams van onderzoekscentra/universiteiten en niet om individuele ‘knappe koppen’. Een raad van bestuur, bestaande uit vooraanstaande leden met aantoonbare ervaring in het bedrijfsleven, de wereld van het onderzoek en het onderwijs, wordt verantwoordelijk voor de strategische beslissingen van het EIT: het bepalen van de strategische gebieden waarvoor KIG’s worden opgericht, de selectie van de KIG’s en de algemene coördinatie en evaluatie van hun werkzaamheden. Deze raad van bestuur zal ondersteund worden door een klein centraal orgaan (de uitvoerende organisatie) van het EIT, bestaande uit een maximale staf van 60 personen. De betrekkingen tussen de organen van het EIT en de KIG’s worden op juridische overeenkomsten gebaseerd, die de rechten en plichten van de KIG’s vastleggen, voor voldoende onderlinge afstemming zorgen en het monitoring- en evaluatiemechanisme voor de werkzaamheden en geleverde resultaten van de KIG’s beschrijven.

Nederland heeft in de consultatiefase herhaaldelijk aangedrongen om de nadruk te leggen op de bottom-up benadering. Het voorstel van de Europese Commissie geeft de raad van bestuur de taak om de strategische gebieden te bepalen. Vervolgens zullen partnerschappen van kennisinstellingen en bedrijven (de potentiële KIG’s) in competitie met elkaar invulling geven aan de onderwijs-, onderzoeks- en innovatieactiviteiten op deze in algemene termen geformuleerde strategische gebieden. Nederland zal erop blijven aandringen dat de open competitie van partnerschappen en het criterium van excellentie bij de selectie leidend blijven om zo de bottom-up benadering vorm te geven.

4. Vraag:

Wat betreft de vraag van de CDA-fractie over de selectie van de strategische gebieden waarvoor KIG’s worden opgericht.

Antwoord:

Er kan op dit moment gemeld worden dat het zal moeten gaan om gebieden met een middellange tot lange termijn strategische uitdaging die een groot potentieel voor innovatie en commerciële, sociaal-economische impact hebben. De planning is dat in 2010 de eerste twee KIG’s van start kunnen gaan en in 2013 het totale aantal van zes KIG’s. Het is in deze fase van de besluitvorming nog te vroeg om te speculeren over welke de themagebieden worden. En marge van de informele Europese Raad van 20 oktober jl. zijn de thema’s energie en klimaat genoemd. Dit is echter nog zeer prematuur.

5. Vraag:

De leden van de CDA-fractie vragen hoe gewaarborgd wordt dat het fysieke instituut met zijn overhead niet gaat groeien ten koste van de kennism gemeenschappen waar het echte werk moet gebeuren.

Antwoord:

Het voorliggende voorstel komt tegemoet aan de eis van veel lidstaten, waaronder Nederland, dat het EIT geen fysiek instituut moet zijn, maar een netwerkorganisatie. Verder lijkt het erop

dat de Europese Commissie met het voorstel voor een maximale staf van 60 personen zich houdt aan de wens van de meeste lidstaten dat het EIT geen zwaar bureaucratisch instituut moet worden. Dit geldt zowel voor de centrale organisatie als voor de KIG's, waarbij vooral ook de verhouding tussen het aantal onderzoekers en ondersteunende staf van belang is. Het voorstel is volgens Nederland nog niet overtuigend ten aanzien van de beperking van de bureaucratie binnen de KIG's. Het thema van de dreigende bureaucratie wordt nauwlettend in de gaten gehouden en Nederland staat in dit opzicht niet alleen, maar wordt op dit punt mede gesteund door o.a. het VK, Zweden en Duitsland.

6. Vraag:

De CDA fractie hoort graag van de minister of zij zich ervoor gaat inspannen dat door het grotendeels virtuele instituut geen graden worden verleend (22 112).

Antwoord:

Het Nederlandse uitgangspunt blijft inderdaad dat de EIT een netwerkorganisatie is en daarom geen diploma's kan verlenen. Dat kunnen alleen de erkende onderwijsinstellingen. Het is positief dat de Europese Commissie voorstelt om de instellingen binnen de KIG's graden en diploma's te laten verlenen. De graden en diploma's die door de instellingen worden afgegeven kunnen (door het systeem van kwaliteitswaarborging in Nederland) geen EIT-graden/diploma's zijn, maar graden/diploma's van de instellingen met een EIT-label. Nederland kan zich voorstellen dat lidstaten worden aangemoedigd om het toegevoegde label van de EIT op waarde in te schatten. Echter, het wettelijk erkennen van EIT diploma's is in het huidige Nederlandse juridische kader niet mogelijk. Op dit moment is er nog geen volledige duidelijkheid of de Europese Commissie een communautaire gradenbevoegdheid nastreeft. Enerzijds spreekt het voorstel over "EIT diploma's", anderzijds staat in het voorstel vermeld dat het EIT zijn partnerorganisaties (die deel zijn van de KIG's) zal aanmoedigen om diploma's en/of "joint degrees" af te geven.

Nederland staat in deze opstelling niet alleen. Geen enkele lidstaat ondersteunt actief een bevoegdheid van een EIT om eigenstandig diploma's en/of graden uit te reiken. Veel landen (waaronder Duitsland, Spanje, Frankrijk, VK en Cyprus) zijn het met Nederland eens dat het verlenen van graden en diploma's primair de bevoegdheid van een lidstaat zelf is. Ook andere lidstaten betwijfelen, net als Nederland, of het EIT een zelfstandige onderwijsinstelling kan zijn.

Invloed van een EIT op de Nederlandse universiteiten

7. Vraag:

Daarnaast vragen de VVD-fractieleden wat de bevoegdheden en de directe invloed van het EIT zullen zijn ten opzichte van de bestaande universiteiten. Worden universiteiten voor een deel van hun budget afhankelijk van deelname aan kennisgemeenschappen? In hoeverre kan een universiteit zelf beslissen mee te werken, zo vragen zij. Wie beslist waar wel of niet onderzoek naar gedaan wordt? De aan het woord zijnde leden vragen of het EIT zelf onafhankelijk is met een eigen budget, of worden de onderzoeksterreinen op andere wijze bepaald.

Antwoord:

Vanwege het bottom-up proces en de competitie binnen Europa voor de selectie van KIG's door de raad van bestuur van het EIT staat het de universiteiten in Nederland vrij om wel of niet mee te dingen als partner in een KIG. Anderzijds staat het ze ook vrij om zelf het initiatief te nemen om partners te zoeken en een KIG te vormen en mee te dingen in het selectieproces. De bekostiging van de universiteiten zal niet afhankelijk worden van deelname aan een kennisgemeenschap. Deelname in het kader van het EIT is vergelijkbaar met

deelname van universiteiten aan onderzoeksnetwerken in het kader van het Europese Kaderprogramma voor onderzoek.

Budget en financiering

8. *Vraag:*

Na het bestuderen van de mededeling bestaat bij de leden van de VVD-fractie nog steeds grote onduidelijkheid over de precieze financiering van het EIT. Welk budget zal het EIT ter beschikking krijgen? Komt het uit bestaande middelen?

Antwoord:

Het ondertussen gepubliceerde voorstel van de Europese Commissie geeft meer duidelijkheid over het budget en de financiering. Volgens de Europese Commissie is de begroting voor EIT voor 2007 tot 2013 naar schatting 2,37 miljard euro. Als financiering draagt de Europese Commissie de volgende bronnen aan:

- a) Marge categorie 1A van de Financiële Perspectieven: 308,7 miljoen euro. Dit is het enige bedrag dat in het financieel statement van het voorstel wordt opgenomen als 'dekking' vanuit de EU-begroting.
- b) Gemeenschapsgeld uit bestaande EU programma's (KP7, LLL, CIP, Structuurfondsen): 1,53 miljard euro, volgens de gebruikelijke procedures van deze programma's. Dit betekent dat deze middelen niet gegarandeerd zijn.
- c) Vrijwillige bijdragen van lidstaten, investeringen door industrie, leningen van de EIB, giften, inkomsten uit intellectueel eigendomsrechten (zonder dat een uitsplitsing naar deze categorieën is gegeven): 526,9 miljoen euro. Dit bedrag wordt niet verder onderbouwd.

Zie voor de kabinetsreactie op deze financiële voorstellen van de Europese Commissie het verkorte BNC fiche (DIE 1576/06).

Besluitvormingsprocedure

9. *Vraag:*

Tot slot willen de leden van de VVD-fractie graag meer duidelijkheid over het tijdsplan dat gevolgd gaat worden bij de oprichting van het EIT.

Antwoord:

Als vermeld heeft de Europese Commissie op 18 oktober jl. een voorstel voor een verordening tot oprichting van het Europees Technologie-Instituut uitgebracht. Dit voorstel is door de regeringsleiders tijdens de informele Europese Raad op 20 oktober verwelkomd. Het voorzitterschap van de EU (momenteel in Finse handen) heeft besloten de besluitvorming omtrent het EIT te laten plaatsvinden in de Concurrentievermogen Raad. Echter de Onderwijs, Jeugd en Cultuur Raad is nauw betrokken vanwege de onderwijscomponent in het voorstel. Om uitdrukking te geven aan de verschillende componenten in dit voorstel en de betrokkenheid van verschillende DG's te waarborgen is een ad-hoc werkgroep opgericht ter voorbereiding van de besluitvorming in de Concurrentievermogen Raad. Naar deze ad hoc werkgroep kunnen de lidstaten naar eigen inzicht afgevaardigden sturen. Nederland heeft de Permanente Vertegenwoordiging onderzoek en de Permanente Vertegenwoordiging onderwijs afgevaardigd. Deze ad hoc werkgroep komt 3 keer bijeen voor de Concurrentievermogen Raad van 4 en 5 december. Op deze Raad staat het EIT niet expliciet geagendeerd, maar dit zal besproken worden en marge van het thema innovatie (zie de geannoteerde agenda van deze Raad). Waarschijnlijk zal op de eerste Concurrentievermogen Raad in 2007 (19 februari) het EIT wel geagendeerd worden, maar er bestaat nog geen duidelijkheid over de wijze waarop het Duitse voorzitterschap begin 2007 de besluitvorming ter hand zal nemen.

Op 23 november zal het Europees Parlement voor het eerst spreken over het voorstel van de Europese Commissie tot oprichting van het Europees Instituut voor Technologie. Bij de plenaire stemming op 30 november over het Zevende Kaderprogramma in het Europees Parlement zal overigens (een eenzijdige) resolutie in stemming worden gebracht waarin het EP zich uitspreekt tegen het gebruik van KP7-fondsen voor de financiering van de oprichtingskosten en administratieve kosten voor het EIT (alleen EIT onderzoeksprojecten mogen gefinancierd met KP7-gelden volgens de Regels van Deelname van het KP).

In het verkorte fiche (DIE 1576/06) is een eerste reactie van het kabinet aan de Kamer gestuurd over het voorliggende voorstel van de Europese Commissie. Op zeer korte termijn zal ook het reguliere BNC fiche aan de kamer gestuurd worden.

Moderniseringsagenda voor de universiteiten (fiche 11)

Governance

1. Vraag:

De Europese Commissie vindt dat de universiteiten nu te centraal worden aangestuurd. De CDA-kamerleden vinden dat minister de modernisering van universiteiten moet faciliteren, maar niet moet voorschrijven. De leden zien meer in dialoog dan in directieven van bovenaf. Zij hebben er moeite mee dat de Europese Commissie lidstaten wil voorschrijven hoe zij hun universiteiten moeten moderniseren. Wat is de Nederlandse visie op de moderne universiteit?

Antwoord:

De Europese Commissie schrijft niet voor, maar geeft haar inschatting onder welke voorwaarden universiteiten het beste kunnen functioneren. In de Nederlandse visie op universiteiten en hogescholen geldt al decennia het uitgangspunt: grote autonomie met betrekking tot bedrijfsvoering en strategisch beleid, maar wel verantwoording aan de overheid.

2. Vraag:

Volgens de mededeling zijn Europese universiteiten momenteel niet in staat hun potentieel ten volle te benutten. De VVD vraagt of de minister van mening is dat deze opmerking alle lidstaten gelijk treft en dus ook voor de Nederlandse universiteiten geldt? Een van de redenen die wordt gegeven voor het niet optimaal functioneren van universiteiten is buitensporige overheidscontrole. Vindt de minister dat dit voor Nederland opgaat? Is Nederland in dit opzicht een uitzondering op de regel?

Antwoord:

In Nederland is geen sprake van buitensporige overheidscontrole. Wel is er ook in Nederland verbetering mogelijk en nodig waar het de bijdrage van universiteiten en hogescholen aan de kennissamenleving betreft. Daarbij zijn op onderdelen verdergaande stappen nodig in wet- en regelgeving die meer ruimte creëert voor instellingen. Daartoe heeft dit kabinet in juni '06 het wetsvoorstel voor een nieuwe Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek (WHOO) ingediend bij de Tweede Kamer.

Onderzoek/wetenschap

3. Vraag:

De Europese Commissie wil door wetenschapsbeleid te centraliseren, de concurrentie met de VS aangaan. Wat is volgens de minister de rol van de federale overheid in de VS waar de EU van kan leren, en hoe verhoudt zich dat tot de rol die de EU zichzelf toedicht? De VVD-kamerleden zouden hier graag antwoord op krijgen.

Antwoord:

Onderwijs is in de VS in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de staten. De federale overheid bewaakt vooral de kwaliteit van het onderwijs. Het wetenschapsbeleid in de VS is altijd een federale aangelegenheid geweest. In 1976 heeft het Congres het Office of Science and Technology Policy (OSTP) in het leven geroepen. De hoofdtaak van dit, onder verantwoordelijkheid van de President vallende, OSTP is het voorstellen van een nationaal wetenschaps- en technologiebeleid. Jaarlijks stelt het Congres de budgetten voor het (fundamenteel) wetenschappelijk onderzoek vast. Voor 2007 heeft President Bush om een bedrag van USD 137 miljard gevraagd. Naast de middelen voor de programma's van de nationale onderzoekslaboratoria, zoals die van het Department of Energy, verdelen de National Science Foundation and de National Institutes of Health, vervolgens de overige beschikbare middelen over programma's, projecten en onderzoekers.

Wat de EU vooral van de VS kan leren is dat de centrale rol van de federale overheid in het wetenschapsbeleid van de VS voorkomt dat geld voor wetenschappelijk onderzoek versnipperd en er voor zorgt dat er voor de prioritaire onderzoeksgebieden voldoende middelen beschikbaar zijn om tot resultaten te komen. De centrale aansturing en financiering van grote programma's creëert bovendien een kennisinfrastructuur waarin jonge onderzoekers zich goed kunnen ontwikkelen.

4.Vraag:

De EU doelstelling is om 3% van het BBP in onderzoek en ontwikkeling te investeren. Onderzoeksuniversiteiten mogen niet op dezelfde basis beoordeeld en gefinancierd worden. VVD-kamerleden vragen zich af welke conclusie de minister hieruit trekt met betrekking tot het wetenschapsbudget en de bevindingen van de commissie Dynamisering?

Antwoord:

In Nederland worden de universiteiten door het Rijk op eenvormige wijze bekostigd. Voor de financiering van de universiteiten, dat is het ter beschikking stellen van een rijksbijdrage aan de universiteiten voor onderwijs en onderzoek, wordt geen onderscheid tussen universiteiten gemaakt.

Eventuele conclusies met betrekking tot de bevindingen van de Commissie Dynamisering worden aan een volgend kabinet overgelaten.

5. Vraag: De VVD-kamerleden zouden de onderzoeksinvesteringen in tabel 1 in bijlage 1 graag uitgesplitst zien naar publieke en private investeringen. Kan de minister ook inzicht geven in de uitgaven aan onderzoek en innovatie zoals gedaan door de ministeries van Defensie van desbetreffende landen?

Antwoord:

In de tabel waar de Kamerleden naar verwijzen is het percentage te zien van onderzoeksinvesteringen van de EU in zijn geheel (25 lidstaten). Aangezien de EUROSTAT-cijfers zelf geen uitsluitsel geven over een mogelijke verdeling over publieke en private O&O uitgaven, kunnen wij daar wij daar als nationaal ministerie geen inzicht in hebben.

Voor de Nederlandse situatie geldt dat de materie dermate complex is dat geen helder onderscheid kan worden gemaakt omdat onderzoeksinstellingen, zowel universitair als niet-universitair gebruik maken van publieke en private investeringen. Wel kan een uitspraak worden gedaan over de universitaire uitgaven voor onderzoek:

Uit CBS-cijfers (2003) blijkt dat de rijksbijdrage voor universitair onderzoek circa €1359 miljoen bedraagt (deze bijdrage staat ook bekend als 1e geldstroom is 62% van universitair onderzoeksgeld); daarnaast besteden universiteiten ook €256 miljoen aan middelen die via NWO beschikbaar worden gesteld (tweede geldstroom is 11% van universitair

onderzoeksgeld) en krijgen ze € 594 miljoen aan middelen via het bedrijfsleven, EU-kaderprogramma's en dergelijke (derde geldstroom is 27% van universitair onderzoeksgeld). Daarnaast blijkt uit andere CBS-cijfers dat universiteiten circa 65% van het totale R&D (Research and Development) budget voor hun rekening nemen.

6. *Vraag:*

De Kamerleden van het CDA vragen zich af op welke wijze de minister bevordert dat ook in het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek de onderzoeksgroep (in plaats van de individuele onderzoeker) meer centraal komt te staan.

Antwoord:

Het bundelen van sterke onderzoeksgroepen in consortia maakt onderdeel uit van de strategie van het Netherlands Genomics Initiative (NGI), waarvan OCW penvoerder is. Deze consortia richten zich veelal op onderzoeksvragen die een grensoverschrijdende aanpak vereisen. Een goed voorbeeld is het Netherlands Bioinformatics Centre waar experts op de onderzoeksgebieden genomics en informatica zich gezamenlijk inzetten voor excellent en efficiënt dataonderzoek in Nederland. Een ander goed voorbeeld is het Systeembioologie Consortium dat is opgenomen in het strategieplan van NGI voor de periode 2008-2012. Binnen de systeembioologie is de expertise van zowel biologen, wiskundigen, natuurkundigen en informatici vereist.

Ook binnen de Bsik projecten zijn vaak grensoverschrijdende initiatieven zoals bijvoorbeeld bij ICT (multimedia) en Nanotechnologie (Nanonet).

7. *Vraag:*

De CDA-kamerleden delen dat opvatting dat er meer aandacht moet komen voor de opleiding van onderzoekers. De onderzoeker van nu moet andere competenties hebben dan de onderzoeker van vroeger. Hoe wil de minister bevorderen dat er in NL goede toponderzoekers voor de toekomst worden opgeleid?

Antwoord:

In de notitie *Onderzoekstalent op waarde geschat* (Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 300 VIII, nr. 11) ben ik ingegaan op de opleiding van onderzoekers. Bij de opleiding van goede toponderzoekers voor de toekomst hoort allereerst een kwalitatief goed promotietraject. Ten tweede een goed loopbaanperspectief voor toponderzoekers. De universiteiten zijn primair verantwoordelijk voor de verbetering van deze twee aspecten. Ik bevorder deze verbetering met de volgende maatregelen:

- Ten eerste heb ik de vernieuwing van promotietrajecten ondersteund met in totaal €7 miljoen extra voor de universiteiten in 2005 en 2006.
- Ten tweede is mijn voornemen (dit is opgenomen in de WHOO) om de KNAW de taak te geven de daadwerkelijke kwaliteitsverbetering te beoordelen van het organisatorisch verband (bijvoorbeeld onderzoekschool, *graduate school* of een combinatie van beiden) waarin promotietrajecten zijn ondergebracht. Eisen aan de kwaliteit zullen in ieder geval ook betrekking hebben op de training van interdisciplinaire en *transferable skills* die nodig zijn voor de huidige wetenschappelijke en kennisintensieve beroepen.
- Ten derde bevorder ik in overleg met de instellingen en NWO een aantrekkelijk loopbaanperspectief binnen de wetenschap voor de beste en meest gemotiveerde onderzoekers. Voor die toponderzoekers zijn persoonsgerichte instrumenten voor handen die het gehele traject tussen promotie en professoraat bedekken.

8. *Vraag:*

De VVD-kamerleden vragen zich af of de salarissen van wetenschappers, onderzoekers en hoogleraren internationaal aan de top concurrerend zijn. Kan de minister inzicht geven en een vergelijking maken op een aantal relevante terreinen?

Antwoord:

De arbeidsvoorwaardenvorming in het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek is sinds 1999 gedecentraliseerd. Dat betekent dat de werkgevers met de vakorganisaties een cao afsluiten voor het personeel. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft geen rol bij de totstandkoming van de cao. De instellingen zijn verantwoordelijk voor het personeelsbeleid en het personeelsbeheer. Vanaf januari 2005 hebben universiteiten hun eigen functieordeningssysteem ingevoerd. Overigens staat het de universiteiten vrij om toponderzoekers aan te trekken voor hoge salarissen, binnen hun budget. Tot op heden zijn ons geen gegevens bekend over de internationale vergelijking van salarissen van deze groepen. Wij hebben tot nu toe geen signalen ontvangen dat dit scheefgroeit.

Bologna

9. Vraag:

De CDA-kamerleden vinden dat er meer vaart moet worden gemaakt met de Europese erkenning van academische titels. Graag horen zij hoe de minister dit wil bevorderen.

Antwoord:

Voor de Europese Erkenning is het Lissabon Erkenningsverdrag opgesteld. Nederland heeft dit ondertekend en wil dit ratificeren. Daartoe zijn wetsartikelen in de WHOO opgenomen. Nu behandeling daarvan is uitgesteld worden betreffende wetsartikelen zo spoedig mogelijk als amendementen op de WHW aan de Tweede Kamer aangeboden.

10. Vraag:

Het Bologna proces is niet alleen getekend door EU-lidstaten. De VVD-kamerleden vragen zich af hoe de inspanning van de EU-lidstaten zich verhouden tot inspanning van niet EU-lidstaten. Kunnen van deze landen gelijkwaardige inspanningen worden verwacht?

Antwoord:

Het Bologna proces gaat over de coördinatie van beleid, de structuur van het stelsel en de transparantie de instrumenten daarbij. Dit ter bevordering van mobiliteit, in het teken van bevordering van kwaliteit en innovatie. Elk deelnemend land doet dit naar vermogen, de inspanningen zijn gelijkwaardig. De Raad van Europa en individuele EU-landen faciliteren interactie tussen de EU-lidstaten en niet-EU lidstaten.

Meeneembaarheid studiefinanciering

11. Vraag:

Volgens de Commissie moeten beurzen/leningen in de EU volledig overdraagbaar zijn. VVD refereert naar schriftelijke vragen van heer Visser over de uitspraken van het Europees Hof in de zaak Bidar. Tot heden is niet duidelijk welke EU-lidstaten wel en welke geen aanpassingen hebben gedaan naar aanleiding van de uitspraak. Is het beleid van meeneembare studiefinanciering reeds in alle landen EU-lidstaten van kracht? Graag zien deze leden meer inzicht in de maatregelen die in de verschillende landen genomen worden.

Antwoord:

Zowel door de Europese Commissie alsook in het Bologna proces wordt het belang van meeneembare studiefinanciering onderstreept om internationale mobiliteit van studenten te stimuleren. De Nederlandse regering is het hier van harte mee eens omdat ieder land daarmee verantwoordelijk is voor de ondersteuning van zijn eigen studenten. Een dergelijk systeem is te verkiezen boven een systeem waarin de ondersteuning van internationaal mobiele studenten de verantwoordelijkheid is van het land waar de studenten studeren. Dat laatste zou immers

een grote belasting kunnen betekenen voor de landen met een hoog voorzieningenniveau, aangezien dat dan een aanzuigende werking zou krijgen. Voorts zou de ondersteuning van Nederlandse internationaal mobiele studenten afhankelijk worden van het niveau van de voorzieningen in de landen waar zij naar toe gaan. Gelet op de uiteenlopende wijzen en niveaus in de verschillende landen is het dan maar de vraag of Nederlandse internationaal mobiele studenten dan daadwerkelijk ondersteund zouden worden.

Een systeem waarbij internationaal mobiele studenten aanspraak hebben op studiefinanciering van het land waar zij studeren ligt overigens ook niet voor de hand. Over het algemeen hebben vreemdelingen geen aanspraak op financiële voorzieningen ten laste van het gastland. Zelfs in de EU is dit maar in beperkte mate het geval. In het Bidar-arrest oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen weliswaar dat EU-studenten in andere EU-landen in principe aanspraak hebben op studiefinanciering (van het gastland) onder gelijke voorwaarden als de nationale studenten, hij aanvaardde tegelijkertijd dat landen die aanspraak effectief kunnen beperken door studiefinanciering alleen beschikbaar te stellen aan studenten die een aantal jaar in het betreffende land wonen. Ook de richtlijn die invulling geeft aan het vrij verkeer van burgers van de Europese Unie (richtlijn 2004/38/EG) bepaalt expliciet dat lidstaten ervoor mogen kiezen inkomende studenten geen studiefinanciering voor levensonderhoud te verstrekken voordat zij het duurzaam verblijfsrecht hebben verworven in het betreffende land. Dit recht verwerft men in principe na vijf jaar legaal verblijf. Aanspraak op studiefinanciering is er overigens ook voor EU-studenten die tevens migrerend werknemer of zelfstandige zijn of het familielid daarvan.

Een overzicht van de wijze waarop de 28 EU-lidstaten hiermee omgaan is niet beschikbaar. Wel is in de Bologna-werkgroep 'meeneembaarheid van beurzen en leningen' duidelijk geworden dat de lidstaten die substantiële ondersteuning direct aan studenten beschikbaar stellen gebruik maken van de hiervoor beschreven mogelijkheden om de aanspraak van inkomende studenten effectief te beperken. Lidstaten die weinig of geen studiefinanciering kennen, of de ondersteuning aan de ouders uitkeren zijn hiertoe minder geneigd, mede omdat zij dergelijke beperkende maatregelen niet nodig hebben. Nederland maakt gebruik van de mogelijkheid om inkomende EU-studenten de eerste vijf jaar aanspraak op studiefinanciering voor levensonderhoud te ontfangen. Gelet op het bovenstaande moge duidelijk zijn dat Nederland een voorstander is van het kunnen beperken van de aanspraken van inkomende studenten. Dat voorkomt onevenredige belasting en zorgt er tevens voor dat meeneembare studiefinanciering mogelijk is. Het meegeven van studiefinanciering is immers alleen dragelijk als het aantal studenten dat er voor in aanmerking kan komen overzichtelijk blijft. Daarvoor is het dus nodig de aanspraak op het gastland te beperken.

In de Bologna-werkgroep 'meeneembaarheid van beurzen en leningen' wordt duidelijk dat veel landen met deze ingewikkelde materie aan de slag zijn. Met name in de landen waar het meeneembaar maken van studiefinanciering daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan het mobiel maken van studenten wordt dit overwogen. Een aantal landen heeft de studiefinanciering reeds meeneembaar gemaakt. In de Scandinavische landen, Finland, Vlaanderen en Luxemburg is de studiefinanciering in haar geheel meeneembaar. In sommige andere landen is er sprake van gedeeltelijke meeneembaarheid. Zo kan de Duitse studiefinanciering meegenomen worden na eerst een jaar in Duitsland te hebben gestudeerd en kan de Oostenrijkse studiefinanciering gedurende maximaal twee jaar worden meegenomen. In Ierland kan de studiefinanciering voor de bachelorfase geheel worden meegenomen. Naar verwachting zal het rapport van de Bologna-werkgroep bijdragen aan het uitbreiden van de mogelijkheid studiefinanciering mee te nemen in een aantal landen.

Financiën

12.Vraag:

Volgens de Europese Commissie moeten universiteiten de financieringskloof dichten met particuliere bronnen. Welke stappen worden er in Nederland ondernomen om meer particuliere bronnen te laten investeren in onderwijs, wetenschap en innovatie? De VVD-kamerleden zouden hier graag meer over weten.

Antwoord:

Er zijn diverse programma's die zich richten op de stimulering van innovatie en het verbeteren van de kennistransfer o.a Technopartner, Kennisvouchers en het Van der Poll-programma van Philips. Deze programma's dragen in grote mate bij aan de versterking van deelname en investering van het bedrijfsleven in onderwijs, wetenschap en innovatie. Via de Smart Mix regeling komt vanaf 2007 jaarlijks 100 miljoen beschikbaar voor het subsidiëren van meerjarige omvangrijke programma's. Deze worden ingediend door consortia waarin naast universiteiten ook het bedrijfsleven participeert.

13.Vraag:

De CDA-kamerleden delen de opvatting dat er een evenwicht moet zijn tussen basisfinanciering en concurrentiefinanciering. Zij zien graag een reactie van de volgende minister op het rapport van de Commissie Dynamisering (Kamerstuk 27 406, nr 82) terug hoe deze aankijkt tegen de verhouding tussen de eerste, tweede en derde geldstroom op universiteiten.

Antwoord:

Momenteel kunnen wij daar gezien de verkiezingen geen antwoord op geven. Daar komen we graag op terug als de nieuwe bewindspersoon is aangetreden.

1 Vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

van de Camp (CDA)	Ferrier (CDA)
Lambrechts (D66)	Bakker (D66)
Hamer (PvdA)	Bussemaker (PvdA)
van Bommel (SP)	Vacature (SP)
Mosterd (CDA)	Brinkel (CDA)
Blok (VVD)	Griffith (VVD)
Balemans (VVD)	Örgü (VVD)
Slob (CU)	van der Vlies (SGP)
Vergeer (SP)	Kant (SP)
Herben (LPF)	Vacature (LPF)
Tichelaar (PvdA)	Dijksma (PvdA)
Joldersma (CDA)	Hessels (CDA)
de Vries (CDA)	Sterk (CDA)
Van Vroonhoven-Kok (CDA)	Atsma (CDA)
Varela (LPF)	Hermans (LPF)
Aasted Madsen-van Stiphout (CDA)	van Bochove (CDA)
Eski (CDA)	Van Hijum (CDA)
Aptroot (VVD), Voorzitter	Van Aartsen (VVD)
Smeets (PvdA), Ondervoorzitter	Verbeet (PvdA)
Eijssink (PvdA)	Arib (PvdA)
Leerdam (PvdA)	Stuurman (PvdA)
Van Miltenburg (VVD)	Szabó (VVD)
Van Dam (PvdA)	Meijer (PvdA)
Visser (VVD)	Nijs (VVD)
Azough (GL)	Halsema (GL)
Roefs (PvdA)	Kalsbeek (PvdA)
Jungbluth (GL)	Vendrik (GL)